

על התורה ועל העבודה

מספר החכמה

(עם ועידת הפועל המזרחי)

א.

מספר החכמה

עקרונית ויסודית היא אמרתו המפורסמת של רב סעדיה גאון, הראשון למפרטי ומסדרי מערכת דבריה של המחשבה הישראלית של אמונת התורה ותבונתה, מן אחרי חתימת תלמודה של התורה שבעל פה: „אין אומתנו אומה כי-אם בתורתה“¹. אמרה זו מביאה לידי ביטוי תמציתי את השייכות ההדדית של התורה והאומה בישראל מתוך מובנן העצמי של שתיהן. אמנם נכון ומסתבר הוא, כי דיוקה המילולי של אמרה זו הוא ש„אין אומתנו אומה כי-אם בתורותיה“², וכי מכוונה האמתי הוא החזקת העמדה של גאון המסורת החיה בתורה שבעל פה כלפי המכחישים בתורה שבעל-פה, הממעטים את דמותה של תורת ד' ואת תמימותה האחידה, הנגלית מתוך יסודה השמימי של תורת האמת הנתונה לנו מאת ד' אלהינו רבון העולמים ונמשכת בעצם חיוניותה בכל מרחביה שבעל-פה, לכל דורותינו הראשונים והאחרונים, — מתבטא כאן חיוב מציאותה לאומה זו של שלמותה ואמתתה זו של התורה בשני צדדיה שהם אחד, „אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי“³. אכן הלא היא הנותנת: מתוך זה עצמו, מתוך שלמות-אמתתה זו של התורה, במטע האלהי של חיי-עולם בתוכנו, בשתי תורותינו שהן אחת, הלא מופיע כאן בכל חוסן-בהירותו ענין מהותיותן ההדדית של התורה-והאומה האומה-והתורה. „אין אומתנו אומה כי-אם בתורותיה“, ושתי התורות שבכתב ובעל-פה, אחת הן בחיוב מציאותן, מתוך תיזמת החיוניות האלהית האחידה והשלמה המתגלה בהן וכוללת אותן כאחת. התורה הזאת האחת, המופיעה בשתיים אלה, היא העושה ומגלה את מהותה העצמית של האומה, — והיא היא מהותה העצמית של תורת ד' זאת, שהיא העושה ומגלה את מהותה העצמית של האומה, אומת-ד' אומת-עולם זאת.

לפיכך, לפי כל מהותיות עצמית זאת של תורת ד' ה„מורשה לקהילת יעקב“ אשר „לא עשה כן לכל גוי“, הנה כל עיקר מציאותה ושלמות הופעתה, בכל מלואה של חדירת השפעתה ושל המרצת הבנתה ושל הישרת הדרכתה, מיוחדת היא לארץ-ישראל למקום חיותה של אומה זאת. השראת השכינה של תורה זאת, המיוחדת לאומה

זאת, מיוחדת היא מתוך־כך אל ארצה זאת. מהותה העצמית של התורה, המופיעה באומה, כמו שמהותה העצמית של האומה המופיעה בתורה, מתגלית היא בכל מלא־אמתתה בארצה של האומה, בארץ המולדת והחיים והתקומה. מתוך כך נקבע ערכה המיוחד של תורת־ארץ־ישראל, של חכמת־ארץ־ישראל, של מצוות ארץ־ישראל, המיוחד שאין דומה לו ואין כערכו, שאין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל⁴ ואין מצוות כמצוות ארץ ישראל⁵. הערך המיוחד הזה שייך הוא אל אותה המהות העצמית המיוחדת, ואך מתוך מלא־התוקף של מהות שלמה זו ושל ערך נשגב זה מתאפשרת המשכת מדה מרובה זו של אור התורה ושפע יניקתה גם במחשכי הנכר וגם בהריסות הפזורה, גם בארצות העמים וגם בטומאת סביבותיהן. והמשכת הקרנה ויניקה זאת, אשר גם "בהיותם אֵל שם" לא תופר ברית הנצח, הרי היא חוזרת ומגלה את עצמת עוזה המקורית של השראת השכינה שאינה זוה ממרום כתלנו ומקרקע־חיינו. תהליך התשובה של עם־ד' אל ארצו, של שכינת־ד' אל מקומה, תהליך ההבראה של החזרה אל מקום החיות, מגלה יותר ויותר את הערך המהותי של התורה, של לימודה וקיומה, של עיונה ומחשבתה, מעשיה ועבודתה, המיוחד באמתת מציאותו לארץ־חיים זאת, שהיא מקומה של התורה כאשר היא מקומם של ישראל.

ב.

כמו שהוא מעיקר מהותה של התורה, מה שדוקא מתוך מקוריותה האלהית והוייתה השמימית מתגלה ונמשכת כל הדרכת החיים הארציים הממשיים, האנושיים והלאומיים, הצבוריים והיחידיים, "ד' בחכמה יסד ארץ"⁶ וירד על הר סיני ללמד לעמו תורה ומצוות אשר יעשה האדם וחי, — כן ולכן הוא מעיקר מהותה מה שהערך המהותי שלה מתגלה ונמשך מתוך עצם הופעת התורה אל הגשמת העבודה. ראשית המושג של העבודה, המתיחסת אל התורה, הלא הוא עבודת העבדות העליונה, שהיא היא החירות השלמה של האדם הנברא בצלם אלהים ושל העם הנקרא בשם האדם בתחלט־אמתתו: "אתם קרויים אדם"⁷, עבודת האלהים בהליכה־בדרכי מתוך משמעת־דבקות. "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ־מצרים אני ד' אלהיכם" — "זה מלכות"⁸.

מתוך קבלת מלכות שמים מתגלה ונמשכת קבלת תורה ומצוות, ומתוך עבודה עליונה זאת — העבודה שבעצם ממשייתה של התורה והמצוה כולה⁹. העבודה, בהא־הידיעה, של התמסרות־הנפש וההקרבה המכוונת למעלה לכל מדרגותיה, מופיעה כעבודת־הקודש של בית־הבחירה, של מקדש־מטה המכוון כנגד מקדש־מעלה¹⁰.

מתוך עבודת המקדש נמשך שפעה־השגב על עבודת המדינה כולה, על עבודת הרוח ועבודת המעשה, על עבודת הצבור ועבודת היחיד, מתוך העבודה העליונה המרכזית מתגלה ונמשך ערך העבודה אשר בשני אפיקי־השגב הנאדרים התפילה והתורה, אשר גודל כוחו של ישראל מתואר בהם, אשר לו „האלהים הקרובים בכל קראנו אליו” ואשר לו „החוקים והמשפטים הצדיקים ככל התורה הזאת”¹¹, „לעבדו זה תפילה”, ו„לעבדו זה תלמוד”¹², — כשם שעבודת מזבח קרויה עבודה”¹³. התמסרות הנפש של העבודה שבלב ממשיכה את ברכתה של התפילה, אשר כנגד קרבנות תמידים ואבות תיקנו¹⁴, — והשפעתה של תורה והדרכתה, ממשיכה את שיכלול אמתתה וגילויה במלוא החיים כולם. המעלה העליונה של העסק בתורה, של „השונה פרקו מאה פעמים ואחד”, מרוממת אותו אל מעלת העבודה, ומתוך כך את העוסק בה אל מעלת עובד אלהים¹⁵.

„מברכים לעסוק בדברי תורה, שפונה אליו ועוסק בו, ובסיום המעולה שבברכות נותן התורה, שבחר בישראל בכלל ונותן להם התורה ובכל יום נותן להם התורה”¹⁶, ואיתה ברית הנצח, אשר על־פי הדברים האלה של התורה שבעל פה וחי עולמה הנטועים בתוכנו¹⁷, היא השופעת את טוהר־תעצומתה ותוקף־חיוניותה כמו בעבודת התורה ועיסוקה בעצמה, כן בכל ממשיותם של החיים לכל מרחביהם, ו„כשם שהתורה ניתנה בברית כך המלאכה ניתנה בברית”¹⁸.

כמו כל מקוריותה וחיוניותה של התורה והמצוה כולה, „חיינו ואורך ימינו”, כן שפעת הטוהר והתוקף הזה, הנמשך ממנה וקובע מתוך מרום־משגבה את ערך־קדשה של העבודה בכל מערכות החיים ומרחביהם, מתגלה היא במלוא תפארתה בשלמות הווייתה של הארץ, של ארץ מציאותנו הצבורית האמתית, של „הגוי האחד בארץ ולא בלחודיהו”¹⁹. „העבודה בקרקע גופה מצוה משום ישוב הארץ”^{19א}, „ואפשר אפילו שאר אומניות שיש בהן יישוב העולם, הכל בכלל מצוה”, „דבעינן יישוב ארץ ישראל על ידי ישראל”²⁰. אותה ברית־הנצח, המקיימת שמים וארץ²¹, הנמשכת מראשית ברית אבות, אשר לעולם אינה תמה גם אם תמה זכות אבות²², אל משמעת מלכותו של רבון העולמים בקבלת תורתו, היא המופיעה במילואה בתקומת הארץ, בקיבוץ בניה לתוכה והתחדשות ימיהם כקדם, לתת נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, לשים לפנייהם מחשך לאור ומעקשים למישור²³. „וזכרתי את בריתי יעקב”²⁴, והארץ אזכור. „שזכות מלאכה עומדת במקום שאין זכות אבות יכול לעמוד”²⁵. „מתגלה התורה בכליל הודה אל הדור הרענן מלא כח עלומים, והצפיה הולכת ומפעמת על דלתי נשמתו הגאיונה”^{25א}. תורת ארץ ישראל הולכת ונעורה עם תחיית הבנין העבודה הפרודוקטיבית וההכרה העצמית”²⁶. „וכל המלאכות יאירו

באור החיים ע"י מלאכת הקודש, וכל מה שמתוספות מלאכות ועבודות גשמיות בארץ ישראל תצא ע"י ישראל ביסודת המלאכה והעבודת משפלותה המארכת. "ותרעיון המקשר את הכל אל הטוב והיושר, אל העדן ואצילות הרוח, אל אהבת העבודה בחדר הבטחון האלהי והאהבה העליונה המשפיעה אור וחיים בכל נשמה, יגלה ויראה בכל הענפים הרחוקים, וחיי עולם וחיי שעה יתקשרו יחד בחוברת אמיצה, יקבלו דין מן דין, ויאירו כל הפרטים כולם באור הכלל וכל התופעות המעשיות והשכליות שבעולם — מאורה העליון של אור תורה אשר האיר ממזרח צדק ויקראתו לרגלו, "והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים, וקולו כקול מים רבים והארץ האירת מכבודו".²⁷

ג.

ממעמקי נשמת האומה, ממשגב יצירתה, מחוסן גאולתה, מתוקף תחייתה האלהית, יופיע בדבר ד' הנאמן במצות תורתו כל רום-ערכה של העבודת המעשית והרוחנית, היחידית והצבורית, לכל גווניה ואגפיה, לאמץ כח, להגביר חיל, להוסיף מעלה, לקדש חיים, לטהר גתיבה, במתן עוז לאלהים ותעצומות לעם.²⁸ בגילוי התחדשותו המקורית והתאחדותו הפנימית בריבוי האהבה האחות וההבנה ההדדית, וגידול האמונה, להיות הגוי הנוול והעם הנברא²⁹ האחד בארץ-הנחלה, מתוך פקודת המלכות, המחודשת במקדש ובתורה³⁰ א, תשוב ותופיע ההכרזה הנאדרה, בשיתוף מלא להקב"ה במעשה בראשית ובמפלאות אחריתו: "עבדו את ד' אלהיכם ואת עמו ישראל"³¹, ומתוך-כך את שכלול מדינתו ובנין מורשתו כולה.

(הצופה"כ' כסלו תשי"ב)

1. האמונות והדעות מאמר ז.
2. תהלים סב יב.
3. דברים לג א ד.
4. בראשית רבה ס' טז.
5. ה"וּפִי-חַיִּים" בדבריו למקורבו ר' שלום קרוסיבניצקי ז"ל.
- 5א. ויקרא כו מד.
6. משלי ג יט, זהר ויגש רז, אורות הקודש ב' רצח.
7. ע' שבת קמו, יבמות סא, ותוספות.
8. ע' דברים י כ, יא כב, ל כ. ספרי עקב מט, ויקרא כה נח, ספרא אמור יא, ספרי בהעלותך עז.
- וע' תוס' ברכות מ:
9. ע' ברכות פ"ב מ"ב.
10. ע' במד"ר ד יג, וע' ס' הכוזרי ב' כו.
11. דברים ד נ ה.

12. ספרי עקב מא.

13. שם.

14. ברכות כו: וע"ש מהרש"א.

15. חגיגה ט:

16. נתיבות עולם מחר"ל נתיב התורה פ' ז.

אוצר החכמה

17. ע' גיטין ס: טור ושלחן-ערוך ארח"חיים קלט.

אוצר החכמה

18. אבות דר' נתן פ' יא.

19. זהר אמור צג.

אוצר החכמה

19א. ארץ ישראל ולהוציא פירותיה "הקדושים".

20. תש"י חתם-סופר חלק ו' חי' לולב הגזול "דימה לכושי".

21. מסכים סח.

22. שבת נה. ותוספות.

23. ישעיה מג ה טז.

24. ויקרא כ" מב. "ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור".

אוצר החכמה

25. מדרש תנחומא ויצא יג.

אוצר החכמה

25א. עוד לא הסירה את צעיף סתרה, בת"שמים חמודה זו, אבל קרני הוזה כבר חודרים מבעד הצעיף, ממלאים פינות חיינו נוגה אור וחיים, מזלת היא כבר טללי חיים אל תוכיות הנשמות המקיצות לתחיה.

אוצר החכמה

26. אורית התחיה סא.

אוצר החכמה

27. שם סז. יחזקאל מג ב.

28. תהלים סח לה לו.

29. ישעיה סו ח. תהלים קב יט.

29א. דברים יז יח יט, סנהדרין כא, משפט כהן עמ' שטז.

30. דברי-הימים ב' לה ג.